

H > Články > Kánon 2.0: Vinnetou revisited

Dovnitř čísla

KÁNON 2.0: VINNETOU REVISITED

V zemi indiánských letních táborů vychází současná literatura autorů a autorek z řad původních severoamerických národů. Co udělá s romantickými představami, které nám podsunul Karel May? A v čem je literatura původních Američanů a Američanek unikátní, když se zabývá nejen etnickou identitou, ale i dalšími palčivými tématy?

Na letních táborech si děti stále hrají *na indiány*. Nejnovější vydání Vinnetoua vyšlo v Albatrosu předloni. Donald Trump se o demokratické senátorce Elizabeth Warren, která se dříve označovala za částečnou příslušnici původních národů a její program vždy obsahoval detailní plán posilování jejich práv, vyjadřoval jako o Pocahontas a neodpustil si ani nevkusné žerty spojené s vysídlováním původních národů, které za sebou zanechalo mnoho mrtvých. Americký fotbal tu nikoho nezajímá, ale když se tým z Washingtonu přejmenoval, byli si místní internetoví diskutéři jistí, že jde o levicový extremismus a že označení *rudokožci* původním obyvatelům určitě nevdá. Můj strýc se částečně živí tím, že v broumovském výběžku staví tradiční obydlí různých původních amerických národů, šije repliky jejich oděvů a kolem toho všeho vozí turisty na koních — zároveň se ale nechává slyšet, že rasy by se neměly míchat, že Afričané se v Evropě nedokážou integrovat, a obává

se záplavy migrantů. Svět je tak složitý — kde v něm proboha hledat uznání pro pestrou literaturu psanou příslušníky nebo příslušnicemi původních národů, když nám navíc chtějí definitivně rozbít představu o ušlechtilém náčelníkovi Apačů, který se pokrevně bratří s hodnými bělochy a po jehož vzoru jsme se jako děti mnohdy poprvé sebepoškozovali?

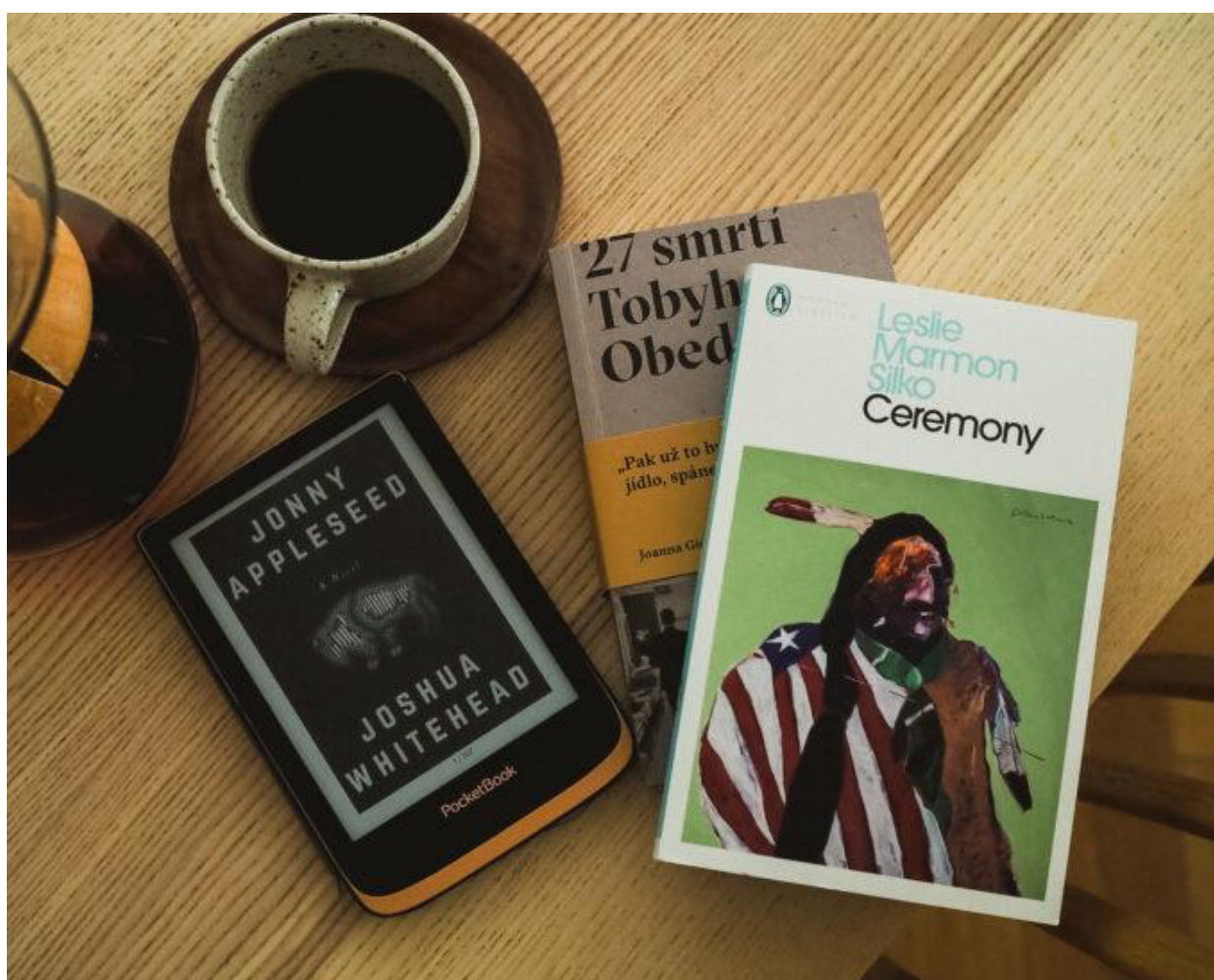
seriál Kánon 2.0

Zájem o analyzování literatur původních národů v poslední době roste a je logicky posilovaný českými vydáními tematických knih — a naopak. Vyvolaly ho knihy jako *Tam tam* Tommyho Orange nebo reportážních *27 smrtí Tobyho Obeda*, jejichž autorkou je sice Polka, ale v duchu polské reportážní školy dává hlas komunikačním partnerům, tedy přeživším křesťanských internátních škol, do kterých byly často proti vůli svých rodičů posílány děti prvních národů na *území, které je dnes známé jako Kanada*. Literaturou původních Američanů a Američanek se tak zabývala Žaneta Kovářová v magazínu *Lógr* na podzim 2021, je také tématem nejnovějšího vydání časopisu *Host*, A2 s číslem 11/22 se pro změnu věnovala kanadské literatuře a tomu, jakou roli v ní hraje trauma. Ve čtenářských ohlasech na české překlady výše zmíněných knih je přitom často zmiňovaná deziluze a kontrast s romantickými představami způsobenými Karlem Mayem, případně pak deziluze z úsměvu kanadského premiéra.

Obřad Leslie Marmon Silko je asi nejúspěšnější knihou, která z perspektivy autorky i hrdiny s kořeny částečně mezi původními národy zpracovává podobnou deziluzi. Zásadní roli tu hraje terapeutický účinek nalézání komunity a spojování se s tradicemi a životním způsobem předků. Tommy Orange do jisté míry navazuje v textu o příslušnících původních národů žijících v Oaklandu. Vyprávění je plné marasmu, některým postavám ale dopřává se z něj na chvíli vymanit právě skrze tradice a objevování životního způsobu předků. To sice jejich problémy nevyřeší, ale některé věci začnou konečně dávat smysl, když hrdinové zpochybní určité aspekty západní

civilizace a dekolonizují tak část sebe sama. Podobně tomu je i v dílech autorů a autorek z africké diaspory nebo dalších kultur mimo angloamerický materialismus, která obsahují prvky jiného způsobu bytí a přístupu k realitě a na čtenáře a čtenářky navyklé na západní kánon působí magickorealistickým dojmem.

Obřad i *Tam tam* přitom dodávají komplexnější souvislosti i jiným než jen romantickým stereotypům — problémům s alkoholem, hazardem i násilím. Joanna Gierak-Onoszko pak v *27 smrtích Tobyho Obeda* mapuje, kde kruh násilí začíná a proč neskončí ihned se zavřením poslední převýchovné instituce — není přitom náhoda, že se škodami napáchanými katolickou církví začala zabývat právě Polka, která nejen skrze církevní linku dokázala reportáž postavenou na konkrétních osudech posunout na obecnější rovinu.

Gierak-Onoszko v rámci zkoumání katolické převýchovy tematizuje i její patriarchální stránku a utlačování všeho, co odporovalo

binárnímu a misogynnímu pohledu kolonistů na mezilidské vztahy. A to se samozřejmě ještě silněji odráží přímo v dílech autorek a autorů z původních národů. Jejich literatura dovede totiž pracovat i s novodobějšími zkratkami a stereotypy, které se s původními národy pojí, a zprostředkovat zásadně odlišný a životně důležitý pohled na gender, klimatickou krizi či krizi lidskosti. Bourání mýtů o *squaw*, vášnivé divošce, která netouží po ničem jiném než se podvolit koloniálním pánům, revize stereotypů spojených s ušlechtilými divochy, hovořícími s faunou i flórou, nebo zkoumání a problematizování genderové nebinarity v soužití s heteronormativní a binární bílou většinou — to jsou linky, které je možné najít v současné literatuře autorů a autorek z řad původních národů a které potřebujeme poznat, ať už chceme přežít jako lidstvo, nebo chceme důstojnost a bezpečí dopřát i těm, koho jsme zvyklí vnímat spíše jako oběti.

Ženy a dívky z původních národů, které se ztrácí, aniž by to úřady nějak zvlášť zajímalo — kdo by ty divoké *squaws* mohl postrádat — najdeme v díle Cherie Dimaline, autorky z národa Métis, která spojuje společenská témata, původní mýty a fantastiku, v akční fantasy Rebeccy Roanhorse *Stopa blesku* i v textech Joshuy Whiteheada z národa Peguis. Whitehead v knize *Jonny Appleseed* ovšem popisuje především *indiqueer* a *Two-Spirit* hrdinu, jeho vztah k milované babičce i rodinu poznamenanou katolickou převýchovou a navazujícím kruhem násilí. Život v rezervaci je tu v kontrastu k městu, k hrdinově kariéře v oblasti kybersexu, queer a *indigenous* identita tu ve velmi tělesném a zároveň snivém jazyce kolidují spolu s homofobií a rasismem. Waubgeshig Rice z národa Wasauksing v knize *Moon Of The Crusted Snow* pro změnu představuje postapokalyptické pomalé drama z pustiny na severu, kde se lidé nemohli na civilizaci nikdy tak úplně spolehnout, takže její kolaps zvládají výrazně lépe než ostatní — dokud se k nim nezačnou stahovat lidé odjinud. Riceova próza je zcela civilní, což jen posiluje napětí. „My jsme o náš domov a o to, jak jsme žili, přišli už dávno, a pořád jsme tady,“ utěšuje stará, autoritě se těšící žena ostatní, když začnou panikařit. Všechny tyto texty spojuje vrstvené trauma, které

hrdiny a hrdinky posiluje a díky kterému ustojí mnohem víc než ostatní a zároveň dovedou rozklíčovat prolínání hierarchií a nespravedlností světa, ve kterém musí žít. Autoři a autorky z řad původních a prvních národů často skrze kombinaci mýtů, odlišné metafyziky, odkouzleného lineárního vyprávění a dalších forem bourají nejen předsudky a hierarchie, ale také hranice žánrů, už jen proto stojí za to je číst.

Hana Ulmanová zakončila svůj text o literatuře původních Američanů v posledním Hostu podivným tvrzením, že postavení literatury původních národů škodí kromě pravice také levicová „pozitivní diskriminace“, což je argument, se kterým jsem se doposud nesetkala, natož pak od příslušníků původních národů. Na rozdíl od autorky textu jsem sice, pokud jde o amerikanistiku, laička, termín pozitivní diskriminace však považuji za problematický, protože ignoruje celou historii systematického útlaku a strukturálních nerovností. Jako každá minorita, i *Indiáni* jsou evidentně vždycky podezřelí z toho, že si

uznání nezaslouží, jakmile zabírají moc místa příslušníkům majority. Ostatně i můj strýc vás kromě členek z peří nechá na koni projet i v uniformě kavaleristů, rovnováha musí být zachována podle zlatého pravidla svobody slova — pět minut Hitler, pět minut Židé.

I kdybychom se tímto nesmyslným pravidlem chtěli řídit, pět minut kolonizátorů, převýchovy a diskriminace trvalo — a trvá — tak dlouho, že oněch následujících pět minut pro původní národy po nás vyžaduje ještě dlouho pokorně číst a naslouchat. Literatura může být výborným prostředkem k získání důstojnosti a uznání, stačí naši pozornost od Vinnetoua přesunout k tomu, co nám autoři a autorky z původních národů říkají o klimatické krizi, genderové diverzitě nebo o budování komunity.

Ještě drobná poznámka k používání výrazu Indián. Od momentu, kdy jsem si své kamarádce původem z Angoly odvážila doporučit šampon, si jako běloška dost troufám, takže vám problematiku ráda objasním. Za správnost ručí internet, konkrétně rozhovory se zmiňovanými autory a autorkami.

Někteří příslušníci a příslušnice původních národů na území dnešních USA používají výraz Native American, někteří Indigenous a někteří Indian American. Někteří používají označení kmenů nebo národů, které jim dali kolonisté, jako třeba *Navajo*, jiní preferují názvy v původním jazyce, jako je *Diné*. Výraz *Indian* bez dalšího přívlastku je dnes vnímán trochu jako *slovo začínající na n* v případě lidí s původem v Africe — pokud do dané skupiny nepatříte, je urážlivé, když ho používáte. Na území dnešní Kanady drtivá většina lidí preferuje označení *první národy*. Jako v případě mnoha dalších jazykových otázek, které konzervativní pravice ráda rámuje jako kulturní války, je hlavní zásadou oslovovat každého zkrátka tak, jak si to přeje, což může s více než pěti sty oficiálně uznávanými původními národy jen na území USA vypadat složitě — jde ale jen o slušnost a uznání důstojnosti. Důvodem, proč se ovšem plošně upouští od

označování původních národů zvenčí jako *Indiány*, je mimo jiné i selský rozum, že nazývat lidi jménem, které jim dal geograficky zmatený strůjce jejich masového vraždění, navíc když v angličtině stejné slovo pojmenovává i lidi a věci spojené s indickým subkontinentem, je prostě nesmysl.

Původní Američané si mohou slovo vzít zpět a používat ho v novém kontextu, my, běloši nebo Evropané, to ale udělat nemůžeme. Že se v překladech románů původních Američanů objevuje slovo *Indián*, je tedy samozřejmě v pořádku, když se ale zvenčí vyjadřujeme o jejich autorech či postavách, měli bychom se mu vyhnout. Dalším přístupem, na kterém se shodne velká většina příslušníků a příslušnic původních národů, je odmítání generalizace — původní Američané nejsou jednolitá skupina, ale spektrum rozmanitých kultur, proto často preferují označení konkrétním jménem kmene či národa — a odmítání karikatury, tedy třeba „indiánského“ kostýmu na karneval. Dalo by se říct, že je to něco jako blackface, ale ani ten není v Česku často vnímaný jako problematický. Černochům jsme přece nikdy neublížili a *Indiány* máme rádi... mohli bychom to tedy dokazovat i tím, že budeme respektovat jejich důstojnost a rozmanitost.

Autorka je spolutvůrkyní podcastu *Do slov spolu* s Ondřejem Lipárem.

18/06/2022 | [téma](#)

[Barbora Votavová](#)

Pošleme vám každý měsíc

to nejzajímavější na e-mail

e-mail

Přihlásit k odběru

H7O | Časopis Host 7 dní online Články

Časopis
Hostcast
O nás
Obchod
Kontakt
Předplatné

[Nejčastější dotazy](#) | [GDPR a podmínky soutěže](#) | [Obchodní podmínky](#)

Spolek přátel vydávání časopisu HOSTRevue Host vychází s laskavou finanční podporou
Beethovenova 25/4
657 42 Brno-střed
objednavky@casopishost.cz
+420 775 995 695

Ministerstva kultury ČR, Státního fondu kutury ČR
a statutárního města Brna.

